

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ПРОГРАМА РАДА

ЛАБОРАТОРІЯ
ЗАКОНОДАВЧИХ
ІНІЦІАТИВ
www.lbi.gov.ua

ІнфоЦентр

Стипендіальні програми для навчання громадян закордоном (міжнародний досвід)

Інформаційна довідка, підготовлена
Європейським інформаційно-
дослідницьким центром на запит
народного депутата України

Попит на кваліфіковані та освічені кадри традиційно є дуже високим, і за останні 25 років зріс попит на якісну їх підготовку у вищій школі. Традиційні виклики, пов'язані з недоліками освітніх систем окремих країн зумовили необхідність забезпечення підготовки кадрів закордоном, у найкращих вищих навчальних закладах. Тому все більше держав за бюджетні кошти створюють стипендіальні програми для навчання громадян закордоном.

Казахстан

Міжнародна стипендія «Болашак» створена 5 листопада 1993 року Постановою Президента Республіки Казахстан Н. А. Назарбаєва. Вперше в історії держав пострадянського простору талановитій молоді була надана можливість здобувати освіту закордоном. Стипендія «Болашак» стала своєрідним гарантом успішного кар'єрного зростання і професійної самореалізації її випускників.

Рік за роком програма набирала обертів і адаптувалася до реалізації державних завдань. 1997 рік - одна з основних віх в розвитку країни. Глава держави представив Стратегію розвитку Казахстану до 2030 року. Для ефективної реалізації цілей і завдань Стратегії зміни були внесені і в програму «Болашак».

Розроблено Положення, затверджене Постановою Президента Республіки Казахстан від 3 березня 1997 року № 3375, яка стосувалась процедур прийому документів та відбору претендентів, а також передбачала працевлаштування стипендіатів в державні органи і організації Республіки Казахстан після завершення повного курсу навчання.

У 1994-1997 рр. стипендія надавалась, в основному, випускникам економічних і гуманітарних факультетів казахстанських вузів. Випускники технічних факультетів були практично не представлені в програмі. Це було пов'язано, перш за все, з тим, що навчальними планами технічних спеціальностей передбачалося вивчення іноземних мов в меншому обсязі в порівнянні з навчальними планами економічних і гуманітарних спеціальностей.

У перші роки реалізації програми стипендіати навчалися тільки в чотирьох країнах (США, Великобританія, Німеччина і Франція). В подальшому географія країн навчання розширювалася в зв'язку з розвитком співпраці із закордонними вищими навчальними закладами, а також з внесенням доповнень до Правил відбору претендентів, згідно з якими кандидати відбиралися з числа претендентів, які самостійно навчаються за кордоном.

З 2000 року відповідно до Указу Президента Республіки Казахстан претенденти з інженерною і технічною освітою отримали право брати участь у конкурсі без урахування вимоги про вільне володіння однією з іноземних мов.

У 2005 році Глава держави у своєму Посланні оголосив про необхідність щорічного надання трьом тисячам молодих і талановитих казахстанців можливості навчання в провідних навчальних закладах світу. Необхідність у збільшенні кількості стипендіатів була викликана вимогами часу. В умовах ринкової економіки, що вже сформувалася, держава вибрала шлях розвитку, заснований на моделі конкурентоспроможної економіки і стійкому зростанні пріоритетних для Казахстану галузей з постійно зростаючою потребою у фахівцях в області індустріально-інноваційного розвитку, освіти і науки, менеджменту, маркетингу, логістики, нових інформаційних технологій, реформування житлово-комунального господарства та інших.

Для реалізації поставлених завдань Постановою Уряду Республіки Казахстан № 301 від 4 квітня 2005 року було засновано Акціонерне Товариство «[Центр міжнародних програм](#)».

Розроблена договірна база, яка закріпила за стипендіатами зобов'язання з повернення в країну для п'ятирічного відпрацювання, затверджені нові Правила відбору претендентів, розширено географію зарубіжних вузів з 13 до 33 країн світу. Отримав розвиток східний напрямок, в число зарубіжних вузів, рекомендованих для навчання, були включені прогресивні університети Китаю, Японії, Південної Кореї, Малайзії та Сінгапуру, а також ВНЗ пострадянських держав. Для пріоритетних спеціальностей економіки визначені країни навчання, які застосовують передові технології в заданих сферах (нафтогазова справа, енергетика та ін.). У 2005-2006 роках кількість присуджених грантів досягла рекордної кількості за всю історію реалізації програми «Болашак» - 2 574 стипендії.

З 2011 року припинена підготовка бакалаврів. Запроваджено програмно-цільовий механізм, що передбачає підготовку фахівців з точковими заявками роботодавців і укладання тристоронніх договорів між роботодавцем, стипендіатом і АТ «Центр міжнародних програм».

З 2012 року програма стажувань розширена категоріями інженерно-технічних, медичних та педагогічних працівників.

З 2014 року з метою підвищення якості відбору претендентів збільшені порогові рівні володіння іноземною (з IELTS 3,0 до IELTS 4,0) і державною мовами (з 75 до 85 балів). Введено нові категорії для участі в конкурсі за програмою магістратури - працівники культури та ЗМІ. Підвищено вимоги до зарубіжних ВНЗ - перші 200 позицій в рейтингах QS, THE, ARWU; перші 30 позицій в національних рейтингах і рейтингах QS 50 under 50, THE 100 under 50.

З 2015 року доступ до програм зарубіжної магістратури та докторантури отримали претенденти з казахстанським ступенем магістра і доктора. У навчальний процес вітчизняних вузів, орієнтованих на підготовку кадрів для індустріалізації країни, інтегрована нова програма підготовки докторантів - Split PhD. Запущено процес локалізації мовної підготовки в Казахстані, з 2015 року вивчення мови ведеться за моделлю «6 + 6», 6 місяців - в країні, 6 місяців - за кордоном.

За роки реалізації міжнародна стипендія «Болашак» була присуджена 11 126 студентам для навчання в 200 найкращих вузах 33 країн світу. Результатом цілеспрямованої політики вдосконалення механізмів реалізації стипендії «Болашак» стало визнання її найкращою стипендіальною програмою серед 11 подібних на VIII міжнародній конференції Going Global в Майамі в 2014 році¹.

Стипендіальна програма Президента Республіки Казахстан «Болашак»²

Роки діяльності	1993 – донині
Кількість стипендій на рік	Залежить від програми. У 2016 році було виділено 700 стипендій.
Кількість стипендій загалом	Понад 10 000
Відповідальний орган	Центр міжнародних програм
Фінансування	Державний бюджет

¹ История программы [Електронний ресурс] // Центр международных программ – Режим доступу до ресурсу: <http://bolashak.gov.kz/ru/o-stipendii/istoriya-razvitiya.html>.

² The rationale for sponsoring students to undertake international study: an assessment of national student mobility scholarship programmes [Електронний ресурс] / D.Engberg, G. Glover, L. Rumbley, P. Altbach // British Council. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/outward_mobility.pdf.

Вимоги до стипендіатів	Залежать від програми; громадянство; знання мови країни навчання
Ступені	Магістратура та докторантура (часткова та повна); навчання в якості слухача.
Галузі навчання	Затверджуються щорічно
Умови	Повернення в Казахстан та робота протягом як мінімум 5 років у відповідній галузі в Казахстані. У разі неповернення – втрата стипендіатом внесеної застави (нерухомості) та штраф 10%.
Університети	200 найкращих ВНЗ світу
Бюджет	19 млрд тенге (50 млн євро) на 2016 рік

Китай

У КНР значення освіти для розвитку та забезпечення світової конкурентоспроможності розуміють як ніде у світі. За десятиліття державні видатки на освіту зросли на 20% і наразі складають понад 250 млрд дол. на рік. З початку 21 століття у Китаї почали розробляти програми розвитку та фінансування освіти громадян Китаю закордоном. Перші програми були переважно зосереджені на участі професіоналів у тренінгах закордонних навчальних закладів в якості вільних слухачів курсів, які вони обирали самостійно. Низка офіційних заяв та рішень сприяли зміщенню пріоритетів до підготовки професіоналів у сфері технологій та науки. На відміну від попередніх програм, нові зосереджувались на отриманні стипендіатами наукового ступеню у пріоритетних галузях науки та передбачали повернення їх додому.

У 2007 році була започаткована докторська програма навчання у найкращих університетах світу. Взяти участь у цій програмі можуть лише найкращі студенти топових ВНЗ Китаю, які фінансуються за рахунок коштів проектів 211 та 985 (державних програм підвищення дослідницьких стандартів університетів та перетворення їх на університети світового рівня). Напрями навчання за цією програмою обираються за принципом пріоритетності для розвитку і забезпечення конкурентоспроможності Китаю (енергетика, екологія, сільське господарство, інформаційні технології тощо). Щорічно за цією програмою надається близько 7 000 грантів.

Державна стипендіальна програма навчання магістрів розпочалась у 2009 році і спрямована на фінансування навчання у галузях, які визнаються державою як пріоритетні. Програма охоплює працівників державних установ і вже в другу чергу студентів ВНЗ, але студенти отримують не більше 50 стипендій на рік. Учасники програми мають відповідати таким критеріям як вік (до 40 років) та володіння мовою приймаючої країни.

Також у 2012 році для бакалаврів найкращих вузів Китаю була започаткована програма академічної мобільності. За програмою щорічно фінансується навчання 3 000 студентів. Відповідно до програми студент китайського ВНЗ може провести

останній навчальний рік у закордонному ВНЗ. Основною вимогою є повернення студента до Китаю для завершення ним навчання на батьківщині.

Усі програми академічної мобільності Китаю адмініструє державний орган - [Рада з питань стипендій](#). Претенденти на участь у докторській або магістерській програмі звертаються із заявою безпосередньо до Ради з питань стипендій. Кандидати на участь у програмі академічної мобільності бакалаврів подають заявки всередині своїх університетів, і самі ВНЗ визначають найкращих серед претендентів і подають їх анкети в Раду з питань стипендій для подальшого розгляду. Рада скликає експертні комісії, які розглядають заявки. На основі рекомендацій експертних комісій відповідне рішення про надання стипендій приймає Міністерство освіти.

Усі стипендії покривають плату за навчання, усі витрати, пов'язані з поїздкою стипендіата закордон та його проживанням. Стипендіати докторанти та магістранти підписують контракт про повернення додому та обов'язок працювати в Китаї протягом як мінімум двох років у відповідній галузі³.

Стипендіальна програма навчання на докторантурі у найкращих університетах світу⁴

Роки діяльності	2007 – донині
Кількість стипендій на рік	7 000 (у 2014р.)
Кількість стипендій загалом	37 000 (станом на 2014р.)
Відповідальний орган	Рада з питань стипендій
Фінансування	Державний бюджет
Вимоги до стипендіатів	Громадянство; знання мови приймаючої країни; вік до 35 років; навчання у найкращих університетах Китаю, що належать до проектів 211 та 985; попередній досвід навчання або роботи закордоном.
Галузі навчання	Лише за затвердженими державою програмами.
Умови	Повернення в Китай та робота протягом двох років за спеціальністю.
Університети	ВНЗ-партнери університету, де навчався стипендіат. Наразі до партнерів належать університети Австралії, Бельгії, Великобританії, Канади, Німеччини, Нової Зеландії, США, Франції, Швейцарії, Японії.

Стипендіальна програма для магістрів

Роки діяльності	2009 – дотепер
Кількість стипендій на рік	350 (у 2014 р.)

³ The rationale for sponsoring students to undertake international study: an assessment of national student mobility scholarship programmes [Електронний ресурс] / D.Engberg, G. Glover, L. Rumbley, P. Altbach // British Council. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/outward_mobility.pdf.

⁴ Там само.

Кількість стипендій загалом	Близько 4 600 (станом на 2014 р.)
Відповідальний орган	Рада з питань стипендій
Фінансування	Державний бюджет
Вимоги до стипендіатів	Громадянство; знання мови приймаючої країни; вік до 40 років; попередній досвід навчання або роботи закордоном.
Галузі навчання	Сільське господарство, державне управління, економіка та бізнес, міжнародні фінанси, міжнародне право.
Умови	Повернення в Китай та робота протягом двох років за спеціальністю.
Університети	ВНЗ-партнери університету, де навчався стипендіат. Наразі до партнерів належать університети Великобританії, Іспанії, Росії, Сінгапуру, США, Швеції, Японії.

Стипендіальна програма для бакалаврів

Роки діяльності	2013 – донині
Кількість стипендій на рік	3000
Кількість стипендій загалом	Близько 9 000
Відповідальний орган	Рада з питань стипендій
Фінансування	Державний бюджет
Вимоги до стипендіатів	Громадянство; навчання у найкращих університетах Китаю, що належать до проектів 211 та 985.
Галузі навчання	Будь-які
Умови	Завершення навчання в університеті в Китаї.
Університети	ВНЗ-партнери університету, де навчається стипендіат. Наразі до партнерів належать університети Австралії, Бельгії, Великобританії, Данії, Ірландії, Іспанії, Італії, Канади, Колумбії, Німеччини, Південної Кореї, Польщі, Португалії, Росії, Сінгапуру, США, Фінляндії, Франції, Чехії, Швейцарії, Швеції, Японії.

Індія

В Індії єдиною програмою навчання громадян закордоном за державний кошт є [Національна стипендія для навчання студентів, що представляють племена недоторканих](#), закордоном (National Overseas Scholarships for Scheduled Tribe Students). Програму адмініструє Міністерство соціальної справедливості та розширення можливостей, метою діяльності якого є захист та просування інтересів каст недоторканих та племен недоторканих, тобто верств суспільства, права та

можливості яких щодо доступу до соціальних та економічних благ традиційно зазнавали утисків.

Програма щорічно надає 30 стипендій для навчання за магістерськими та докторськими програмами. Загалом з 2004 до 2014 року програма коштувала Індії 955 567 дол. США⁵.

Вимогами до учасників програми є:

- належність до відповідної спільноти (касти або племені недоторканих; незареєстрованого, кочового або напівкочового племені; ремісників та безземельних сільськогосподарських робітників);
- дохід сім'ї менший 401 дол. США на особу;
- вік до 35 років;
- академічна успішність.

Обрані кандидати повинні укласти з Міністерством соціальної справедливості та розширення можливостей, а також посольством Індії у приймаючій країні, угоду про те, що кандидати по завершенні навчання повертаються до Індії. Після повернення додому стипендіати залишаються працювати в Індії на п'ять років.

Розподіл стипендій за галузями знань та серед окремих видів племен виглядає таким чином⁶:

		Кількість стипендій
Галузі навчання	Інженерні науки	20
	Менеджмент	
	Фундаментальні науки	5
	Сільське господарство	5
	Медицина	
	Загалом	30
Отримувачі стипендій	Касты недоторканих	27
	Незареєстровані, кочові та напівкочові племена	2
	Безземельні сільськогосподарські робітники та ремісники	1
	Загалом	30

Саудівська Аравія

Стипендіальна програма Короля Абдалли була створена у 2005 році як складова стратегічної концепції розвитку Саудівської Аравії «Бачення до 2020 року». Спочатку програма передбачала навчання студентів в університетах США, пізніше географія програми розширилась і наразі зокрема охоплює університети Австралії,

⁵ The rationale for sponsoring students to undertake international study: an assessment of national student mobility scholarship programmes [Електронний ресурс] / D.Engberg, G. Glover, L. Rumbley, P. Altbach // British Council. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/outward_mobility.pdf

⁶ Там само.

Великобританії, США та Канади. Після перших п'яти років функціонування програма виправдала сподівання стейкхолдерів та була продовжена до 2020 року.

Програма адмініструється Міністерством вищої освіти за допомогою культурних місій Саудівської Аравії закордоном та культурних бюро у кожній приймаючій країні.

Кандидати на участь у програмі подають заявки онлайн. Відбір кандидатів є прозорим та складається з етапів конкурсу анкет та співбесіди. Міністерство вищої освіти надсилає дані про кандидатів до культурних місій Саудівської Аравії закордоном, які оцінюють академічну успішність та рівень володіння кандидата іноземною мовою та рекомендують університети та програми, які відповідають науковим та кар'єрним цілям кандидата.

Критеріями участі у програмі є:

- вік від 18 до 30 років;
- академічна успішність.

Жінки мають право на участь у програмі лише за умови, що протягом усього періоду навчання їх супроводжуватиме член родини чоловічої статі. З огляду на цю вимогу на сьогодні 75% учасників програми є чоловіками.

Список країн та університетів затверджується Міністерством вищої освіти та закордонними культурними місіями Саудівської Аравії, відтак він постійно змінюється. Програма фінансує навчання за бакалаврськими, магістерськими та докторськими програмами у конкретних важливих для розвитку держави галузях. Бакалаври можуть вивчати медицину; для магістрантів та докторантів коло галузей навчання є ширшим.

Формальної вимоги про повернення стипендіатів до Саудівської Аравії після завершення навчання немає, однак переважна більшість випускників повертається додому. Наразі програма зосереджена на підготовці працівників та кандидатів на зайняття посад у державному секторі⁷.

У 2015 році на програму було виділено 56 млрд. дол. США⁸.

Стипендіальна програма Короля Абдалли

Роки діяльності	2005 – 2020
Кількість стипендій на рік	Близько 30 000 (станом на 2012)
Кількість стипендій загалом	Близько 16 500 (станом на 2014)
Відповідальний орган	Міністерство вищої освіти; закордонні культурні місії Саудівської Аравії
Фінансування	Державний бюджет
Вимоги до стипендіатів	Громадянство; вік 18-30 років.
Ступені	Бакалавр, магістр, доктор
Галузі навчання	Бакалавр: медицина, охорона здоров'я;

⁷ Saudi scholarship programme to sharpen focus on top universities [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://monitor.icef.com/2016/02/report-saudi-scholarship-programme-to-sharpen-focus-on-top-universities/>.

⁸ The King Abdullah Scholarship Program [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.saudibureau.org/en/inside.php?ID=16>.

	Магістр, доктор: медицина, стоматологія, фармакологія, радіологія; інженерні науки; комп'ютерні науки; фундаментальні науки (математика, фізика, хімія, біологія); інші дисципліни (право, економіка, фінанси, маркетинг тощо).
Умови	Відсутні
Університети	Акредитовані університети у затверджених країнах: усі арабські держави (крім Іраку та Сирії), Австралія, Великобританія, Індія, Іспанія, Італія, Канада, Німеччина, Нова Зеландія, США, Франція, Японія.
Бюджет	56 млрд дол. США у 2015 році.

Україна

В Україні питання навчання студентів у провідних вищих навчальних закладах закордоном врегульоване Положенням про навчання студентів та аспірантів, стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів від 13 квітня 2011 р. №411⁹. Відповідно до положення фінансування навчання та стажування здійснюється за рахунок коштів, передбачених у державному бюджеті за відповідною бюджетною програмою.

Відповідно до положення Міністерство освіти і науки оголошує щороку конкурс з відбору осіб на навчання та стажування, визначає порядок, умови і строки його проведення з урахуванням переліку пріоритетних напрямів освіти і науки та переліку провідних вищих навчальних закладів та наукових установ за кордоном. Відбір осіб на навчання та стажування здійснюється конкурсною комісією, що утворюється МОН.

Порядок використання відповідних коштів регулюється Порядком використання коштів, передбачених у державному бюджеті для навчання, стажування, підвищення кваліфікації студентів, аспірантів, наукових та науково-педагогічних працівників за кордоном, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів від 16 травня 2011 р. № 546¹⁰. Так, головним розпорядником бюджетних коштів та відповідальним виконавцем бюджетної програми є МОН, а розпорядниками бюджетних коштів нижчого рівня - державні вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації.

⁹ Постанова від 13 квітня 2011 р. № 411 Київ Питання навчання студентів та аспірантів, стажування наукових і науково-педагогічних працівників у провідних вищих навчальних закладах та наукових установах за кордоном [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/411-2011-%D0%BF#n10>.

¹⁰ Постанова від 16 травня 2011 р. № 546 Київ Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для навчання, стажування, підвищення кваліфікації студентів, аспірантів, наукових та науково-педагогічних працівників за кордоном [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/546-2011-%D0%BF>.

Востаннє на виконання постанови Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2011 р. № 411 конкурс за даною програмою проводився у 2013 році¹¹. У 2014 році було проведено конкурсний відбір студентів та аспірантів на навчання у провідних вищих навчальних закладах США за пріоритетними напрямками:

- Місто планування;
- Екологія;
- Інженерні науки;
- Нанотехнології¹².

Відповідно до умов конкурсу претендент на навчання після отримання запрошення від університету подає копію запрошення та кошторис витрат до Конкурсної комісії МОН, яка приймає рішення щодо фінансування витрат на навчання та проживання, а також витрат на дорогу до навчального закладу в США.

Інформацію підготувала Катерина Пенькова,

аналітик ЄІДЦ

¹¹ Щодо конкурсу з відбору на навчання та стажування за кордоном [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/lmon_1_9-270_10042013.doc.

¹² Щодо конкурсного відбору студентів та аспірантів на навчання у провідних вищих навчальних закладах США (програма «Фулбрайт-СТЕР») у 2014 році [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу:

<http://old.mon.gov.ua/img/zstored/files/%D1%84%D1%83%D0%BB%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%B9%D1%82.rar>